

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Суютинова К.Є.

здобувач,

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини;

асистент кафедри дошкільної освіти,

Криворізький педагогічний інститут

Криворізького національного університету

РОЗЛУЧЕННЯ СІМЕЙ З ДІТЬМИ: ПОШИРЕНІСТЬ ЯВИЩА ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Розвиток держави значною мірою залежить від наявності людського потенціалу, гармонізації процесу її відновлення. На жаль, за часів незалежності України констатуємо порушення процесу відтворення населення: кількість населення зменшилася майже на 10 мільйонів осіб, скоротилася середня тривалість життя, зростають показники смертності, знизився рівень народжуваності, погіршилося репродуктивне здоров'я населення, зменшилася кількість зареєстрованих шлюбів, збільшилася кількість розлучень.

Україна знаходиться у групі країн Європи з найвищими показниками розлучень, вищий її рівень реєструється в Білорусі, Бельгії, Росії. За твердженням Л. Слюсар, Україна перебуває на середньоевропейському рівні [8, с. 82]. Однак, високі показники розлучень серед українського населення є певною мірою наслідком значної кількості шлюбів, що теж треба враховувати при здійсненні міжнародних порівнянь.

У більшості подружніх пар, які розлучаються, є спільні діти і, відповідно, щороку тисячі неповнолітніх дітей переживають процес розлучення батьків. Так, у 2004 році серед 173163 розлучень одна дитина була у 79139 сім'ях, двоє дітей було у 19102 сім'ях, троє і більше дітей – у 10054 сім'ях [10, с.34]. Після 2009 р. відсутня повна характеристика шлюбів, що розпалися. У 2010 р. після прийняття закону «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» судова система України надає дані лише про загальну кількість розлучень, у той час коли органи державної реєстрації надавали інформацію щодо віку, тривалості шлюбу, громадянства, наявності дітей у осіб, які розлучаються. Відповідно, аналіз розподілу розлучень подружжя за віком, тривалістю шлюбу та за кількістю спільних дітей у подружжя в Україні можна зробити лише до 2010 р. – табл. 1.

Таблиця 1

**Розподіл розлучень за кількістю спільних дітей в Україні
у 2004-2009 рр.**

	Всього зареєстровано розлучень	Не мають спільних дітей, %	Мають дітей:	
			одна дитина, %	двоє дітей і більше, %
2004	173 163	41,6	45,7	12,7
2005	183 455	40,3	47,5	12,2
2006	179 123	41,4	47,2	11,4
2007	178 364	42,7	46,7	10,6
2008	166 845	44,1	45,4	10,5
2009	145 439	45,1	44,8	10,1

Джерело: Державна служба статистики України [3].

Отже, більше половини сімейних пар, які розлучаються, мають спільних дітей, хоча й кількість таких пар зменшується. У більшості випадків розлучаються подружжя, які мають одну дитину, що обумовлено однодітністю українських родин. Проте у сільській місцевості дітність є вищою, ніж у містах, тому вплив розпаду сім'ї на умови розвитку підростаючого покоління є сильнішим [6, с. 68].

На думку П. Кругмана, у такому розвиненому суспільстві, як Швеція, за наявності високого рівня життя та активної соціальної політики держави, склад сім'ї мінімально впливає на розвиток дитини. Проте дослідження свідчать про наявність підвищеного ризику для дітей, батьки яких розлучилися. Так, у молодих людей Швеції, які пережили в дитинстві розлучення батьків, емоційно-психологічний стан гірший, ніж у їх однолітків, серед них поширені депресія, психологічна нестабільність тощо [11].

Таким чином, діти, що пережили розлучення або розлучення і повторний шлюб батьків, ризикують зіткнутися з психологічними проблемами частіше, ніж діти з повних сімей [9].

У 2004 році було проведено унікальне соціолого-демографічне обстеження російських родин «Батьки і діти, чоловіки і жінки в родині та суспільстві», яке перевіряло причини ранніх шлюбів, появу ранніх дітей, дітей до шлюбу, розлучення та повторні шлюби. У результаті дослідження була підтверджена гіпотеза про гендерні та вікові різниці реакції дітей на розпад батьківської родини. Так, у чоловіків, які пережили розлучення батьків у віці від 3 до 13 років, ризик розпаду власної родини в 1,6 разів вищий у порівнянні з тими, чий батьки не розлучалися. Чоловіки, які пережили розлучення батьків у іншому віці (0-2, 14-24, старше 25 років) не демонстрували статистично значимих підвищених шансів на розлучення.

Жінки, навпаки, з більшою ймовірністю повторяють долі матерів у тому випадку, якщо на момент розлучення батьків їм виповнилося від 14 до 24 років [1, с. 7].

Дослідниця І. Дементьєва зауважила, що багато авторів досліджуваної проблеми виявили, що «схильність до розлучень» передається від покоління до покоління, тобто люди, чії батьки розлучилися, розлучаються частіше тих, хто виріс в міцній сім'ї. Одне з пояснень цього факту полягає в тому, що діти розлучених батьків, беручи шлюб, вже мають уявлення про можливість розлучення і знижене почуття відповідальності щодо подружніх стосунків [2]. Діти з неповних сімей, беручи шлюб, спочатку виражають тверде рішення не наслідувати своїх батьків у родинних взаєминах. Однак, через деякий час вони аналогічним чином залишають свої сім'ї через відсутність моральних обов'язків перед власними дітьми, оскільки щодо них самих ці обов'язки не були виконані батьками. Фактор розлучення батьків збільшує вірогідність розлучення дітей на 27 % [5, с. 86].

Одним із заходів із запобігання негативного впливу розлучення батьків на дитину можна було б використовувати режим окремого проживання як етап у процедурі розлучення. Досвід використання такого режиму має Німеччина, Швейцарія. Згідно зі ст. 119 Сімейного кодексу України передбачається можливість встановлення режиму окремого проживання подружжя за заявою одного з них [7].

На Заході практикують «сумісну юридичну» опіку над дітьми після розлучення. Така опіка означає, що діти живуть переважно з одним із батьків, але батько і мати сумісно приймають рішення про їх освіту та виховання. «Сумісна юридична» опіка передбачає, що діти можуть проживати з кожним із батьків по-черзі. При «роздільній» опіці дітей ділять батьки: мати зазвичай бере дівчат, а батько – хлопців. Однак, як показали дослідження, роздільна опіка часто має негативні наслідки для братів та сестер, тому її слід застосовувати в крайніх випадках [12, с. 512].

Американський соціолог і футуролог Д. Коатс на прикладі США описав сучасний стан сім'ї та сімейних стосунків. Дослідник зауважив, що все частіше стають нормою змішані родини, що утворюються внаслідок розлучення батьків, які повторно одружуються, але підтримують стосунки із колишнім партнером та його новою родиною чи об'єднують під одним дахом дітей з різних шлюбів [4].

Таким чином, аналіз теорії та практики доводить, що розлучення впливає на розвиток дитини як особистості, завдає стресу подружжю, відбивається на стані здоров'я усіх, хто причетний до розірвання шлюбу, знижує народжуваність тощо. Можемо засвідчити, що вірогідність появи спільної дитини у подружжя, що утворилося внаслідок розпаду попереднього шлюбу, така сама, як і у шлюбу, що не розривався. Перспективами подальшого розгляду питання є з'ясування досвіду соціально-педагогічної роботи з неповними сім'ями, що утворилися у результаті розлучення.

Список використаних джерел:

1. Гришина О.В. Влияние развода родителей на вероятность развода детей [Электронный ресурс] / О. Гришина // Российский экономический журнал. – 2008. – № 6. С. 29-41. – Режим доступа: <http://www.e-rej.ru/Articles/2009/Grishina.pdf>. С. 7.
2. Дементьева И. Ф. Негативные факторы воспитания детей в неполной семье / И. Дементьева // Социс. – 2001. – № 11. – С. 108-113.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Коатс Д. Будущее семи / Д. Коатс // Впереди XXI век : перспективы, прогнозы, футурологи. Антология современной классической прогностики. 1952-1999 / за ред. И. В. Бестужев_лада. – М. : Academia, 2000. – С.452-455.
5. Кризис института семьи в постиндустриальном обществе : анализ причин и возможности их преодоления / О. Кочеткова, Е. Русакова, К. Яновский и др. / под ред.. К. Яновского. – М. : ИЭПП, 2007. – 243 с.
6. Населення України. Соціально-демографічні проблеми українського села. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 468 с.
7. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
8. Слюсар Л.І. Розлучення в Україні в демографічному вимірі : минуле і сучасність / Л.І. Слюсар // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 2. – С. 78-90.
9. Стуколова М. Семейные конфликты и их особенности / М. Стуколова // Вопросы психологи. – 2000. – № 4. – С.24-29.
10. Фльорко Л. Соціальна самотність сучасної людини як філософська проблема / Л. Фльорко // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2006. – № 2. – С.31-46.
11. Gähler, M., & Garriga, A. Has the association between parental divorce and young adults' psychological problems changed over time? Evidence from Sweden, 1968-2000. *Journal of Family Issues*. – 2013. – 34 (6). – P. 784-808.
12. Strong Br., DeValt Ch. & Sayad B. (1998). *The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society*. Belmont, CA: Wadsworth, P. 512.